

HÍRMONDÓ

KARÁCSONY HAVA

Népdal

Karácsonynak éjszakáján,
Jézus születése napján
Örüljetek, örvendjetek:
A kis Jézus megszületett!

A kis Jézus aranyalma,
Boldogságos Szűz az anyja.
Lábaival ringáztatja,
Két kezével ápolgatja.

- Aludj, aludj; én kisededem;
Aludj, aludj, én kisededem!
Nem királyné a te dajkád,
Szolgából lettem anyád.

Nincs a Jézus ágyn paplan,
Jaj, de fázik az ártatlan!
Takargatja édesanyja
Dirib-darab posztókába.

Nincs a Jézusnak bundája,
Posztóba van bepólyázva.
Elveszött a báránkjája,
Miből lett volna bundája?

Kirje, kirje, kisededöcske,
Betlehemi hercögöcske,
Azért nekünk jót szörözté(l),
A pokoltól megmentettél.

A téli napfordulatnak s a vele kapcsolatos újrakezdésnek hiedelem- és szokáskörét az egyház annak idején nem irtotta ki, hanem keresztényesíteni törekedett. December 6-a, Miklós napja már a középkorban gyermekünnep. A Miklós-napi szokás első hazai előfordulásáról Bod Pétertől értesülhetünk. 1757-ben így írt: "Némely tartományokban a Szülők a gyermekeknek Sz. Miklós éjszakáján ajándékokat tesznek el, s azt mondják, hogy Sz. Miklós hozta". Ez a nap azonban ősi gonoszjáró nap is volt. Ebből századunkra csak a krampusz és a gonoszúzó virgács maradt meg. Az igazi gonoszjáró nap Luca napja, december 13-a. Az 1582. évi naptárreform előtt ez volt az év legrövidebb nappala. A legrövidebb naphoz a leghosszabb éjszaka tartozik: az év egyik legbosszorkányosabb éjszakája. Óvták a boszorkánytól, rontástól a kisgyerekeket, állatokat, fokhagymával keresztelték az ablakokat, seprűt állítottak fel az ajtóba. Általános hit szerint karácsony éjjelén a Luca-székről ki lehet lesni a boszorkányokat. Készítéséhez Luca napján kellett nekifogni pontos előírás szerint. Luca-napkor a fonóban együtt mulatott a falu egész ifjúsága. Sötétedéskor fehér lepedőben, belisztezt arccal jöttek a legények a lányokat ijesztgetni.

Luca napján kezdték a betlehemezést is. A karácsony - családi ünnep - december 24-én lámpagyújtás után kezdődött. Egykor faluhelyen nem a feldíszített fenyőfa és a gyertyagyújtás jelentette az ünnep kezdetét. Többfelé szokás volt a mestergerendára függeszteni valami örökzöld növényt. Karácsonyfa állítása a 19. században német területről honosodott úri, majd polgári szokás. Falvainkban századunk 30-as éveitől vált általánossá.

Az ünnep a karácsonyi vacsorával kezdődött. Katolikus vidékeken december 24-én egészen az első csillag feijöttéig böjtöltek. Az ünnepi vacsora is bojtos ételekből állt. Jellegzetes étele a bab, lencse, aztán főtt vagy öntött tészta, végül a gyümölcs, leginkább alma, dió. Mindegyikűkhöz hiedelem is fűződik. A bab, lencse pénzt hoz. A tészta, főleg a mákos, szerelmi jósláshoz szolgál. A férges dió betegséget, halált jósol. Szép szokás volt a karácsonyi alma szétoztása: az apa vagy nagypapa annyi cikkre vágta, ahányan az asztal körül ültek. Amikor a vacsora végén mindenki megette a maga almadarabkáját, a többiekre gondolt. Ha a jövő évben eltévednének, eszükbe jutnak majd családtagjaik, akikkel együtt fogyasztották el az almát, és hazatalálnak. A vacsora morzsáját eltették gyógyszernek. Katolikus helyeken a ház egész népe elment az éjféli misére.

Nagykarácsony napján, december 25-én (Jézus születésének ünnepe) templomba ment a falu népe. Az ünnepi ebéd után a betlehemeseket, regölőket várták. Aztán jöttek a rokonok, szomszédok beszélgetésre, poharazgatásra. A fiatalság pedig délutántól estéig táncolt, de csak csendesen mulatozva.

December 26-án, Szent István napján a legények felköszöntötték a falu Istvánjait. E nap a regölés is. A reg, regös, regölés kifejezés varázsolást jelent. Közismert szokás, hogy az óévtől hatalmas lárma, zaj, kolompolás közepette búcsúznak el. Legények és pásztorok csoportjai járták végig a falut, kürtökkel, az állatok nyakából leszedett kolompokkal, fazekakkal, fedőkkel. Nagy zajjal kergették el az óévet; régi, gonoszúzó szokások emlékét őrizve.

Balogh Béni: Omló bástyákon hulló csillagok

"Mint nyugdíjas tanár végigjártam az antik világ mondaemlékeit, amiket látva még jobban megerősödött bennem az a kemény hivatástudat, hogy a magyar gyerekeket hazaszeretetre, a szülőföldre való mélyes ragaszkodásra neveljem." - mondja a könyv írója. E negyedik mondatkötete jelzi, hogy híven teljesíti, amit magának megszabott.

"Omló bástyákon hulló csillagok" - már a cím elolvasása után szárnyrakelt a képzelet, hogy kalandozzon a történelemben, és élő, elszántarcú hősökkel népesítse be az egykor büszkén őrtálló, most omló bástyákat. Ezt segítik Czinke Ferenc rajzai is.

A történetek Észak-Magyarország változatosan szép és történelmi emlékekben gazdag tájain játszódnak. Soknak helyszíne a Palócföld (s ezért nekünk külön kedves). Megtudhatjuk, hogy a királylány vándorköveiből hogyan épült a Karancstetőn kápolna; hogyan menekül IV. Béla a Zagyva völgyén...

Az író szerencsés. Neki mesél a nép, és morzsákat gyűjtött régi krónikák lapjairól. De mi is szerencsések vagyunk, mert írásai nyomán a régi kövek lelket kaptak. S a porladó hősök emlékei hazaszeretetre nevelnek, és erősítik kötődésünket a szülőföldre. A könyv elsősorban a fiatalokhoz szól, de kedvvel olvashatják a történelmet szerető felnőttek is.

PÁLYÁZAT

A Balassi Bálint Nógrád Megyei Könyvtár "Omló bástyákon hulló csillagok" címmel irodalmi-történelmi pályázatot hirdet általános iskolák felső tagozatos tanulóira részére. Pályázati lapokhoz, illetve a szükséges könyvhöz /Balogh Béni: Omló bástyákon hulló csillagok/ a városi általános iskolákban, illetve könyvtárunkban juthat hozzá minden érdeklődő.

A pályázat beérkezésének határideje: december 10.

Eredményhirdetés, díjkiosztás: december 20-án 14 órakor lesz intézményünk fenyőünnepélyén.

ÉVFORDULÓ

175 éve született Veres Pálné

Veres Pálné, leánykori neve Beniczky Hermin, 1815. december 13-án született Láziban. Szüleit korán elvesztette, anyai nagyapja jó anyagi feltételek között, de szeretetlen légkörben nevelte fel leánytestvéreivel együtt.

Beniczky Hermin 24 éves korában férjhez ment Veres Pálhoz, Nógrád megye főjegyzőjéhez, s a vanyarci kastély igazi otthonának bizonyult. A házasságból egy leány született, akinek neveltetésére Veres Pálné nagy gondot fordított. Ezeknek az éveknek meghatározó élménye volt férjének, Veres Pálnak barátsága olyan nógrádi reformgondolkodókkal, mint Szontágh Pál, Madách Imre. A barátok körében folytatott beszélgetések Veres Pálné figyelmét a magyar politikai életre, a reformkori küzdelmekre irányították. Már ekkor érlelődött benne a felismerés, hogy a polgárosodó Magyarország küzdelmeiben a nőknek tanulással, ismeretszerzéssel kell részt vállalni.

1848-49 lelkesítő, majd családi tragédiákat is hozó időszakának, s a Habsburg önkényuralom másfél évtizedének eltelte után nyílt mód arra, hogy Veres Pálné 1865. október 25-én a Hon című lapban megfogalmazza elképzeléseit.

"Felhívás a nőkhöz" c. írásában a leánygyermekes szokásos képzése mellett, a felserdült lányok oktatásának bevezetését sürgette, hangsúlyozva, hogy az ész, az isteni szikra mindkét nemnél közös. "Buzdító szózat" c. cikkében a nők tudományos műveltségének megteremtése mellett történelmi példákra, s nőtársaival elkezdte a tény-

leges szervező munkát is. 1867 májusában Pesten a Tigris szállóban 22 lelkes nőtársával megalapította a Nőképző Egyesületet. 1869. október 17-én segítőtársának, gróf Teleki Sándornénak hathatós közreműködésével megnyitotta Magyarország első, magasabb képzést nyújtó leánynevelő intézetét. Veres Pálné az ünnepélyes megnyitórendezvényen az intézmény céljáról a következőket mondta: "... legyen e tanoda hazánkban az ismeretek forrására szomjazó nőknek szerény oázisa." A bécsi és a budapesti kormányzati szervek nem nézték jó szemmel a női egyenjogúsági törekvéseket. Csak 1894-ben ismerte el Eötvös Loránd kultuszminister a leánynevelő intézet négy felső osztályának és tanítóképzőjének nyilvánosságát.

Veres Pálné e küzdelmekben elfáradt, nagy megrázkódtatást jelentett szerett férjének elvesztése is. Ezért az Országos Nőképző Egyesület gyakorlati tennivalóit örömmel adta át leányának, Rudnay Józsefnének. Életének utolsó éveit, a vanyarci birtokát bérbe adva, leányánál Váchartyánban töltötte. Itt írta meg "Tapsztalati lélektan felnőttek számára" c. könyvét.

1895. szeptember 28-án hunyt el, nem érve meg azt, amiért nőtársaival hallatlanul sokat küzdött: az egyetemek kapuinak megnyitását a nők előtt. Veres Pálnét Vanyarcon férje mellé helyezték örök nyugalomra. Sírkövére aranybetűkkel ezeket a szavakat vésték:

"Pihenj nyugodtan. Munkád arany-mag-vát magyar nők szép lelkében hintetted el."

BEMUTATJUK NÓGRÁDI KÉPESLAPGYŰJTEMÉNYÜNKET

Salgótárján, Zagyvái rámpa Révay Sándor kiadása

Rimamurány - Salgótárján vasmű RT. Gyárigazgatói lakás (1930) Csiky fotó

GYEREKEKNEK

SÍNEKEN SEBESEN SUHANVA

! KARÁCSONYI MEGLEPETÉS ! VASÚTMODELL-KIÁLLÍTÁS

1990. december 17. - 1991. január 10-ig az emeleti kiállítótérben.

Tíz modellező gyűjteményéből N, TT, HO, LGB vasutak és tartozékaik; figurák, autók, házak, diorámák, katalógusok kerülnek bemutatásra.

A helyszínen vásárlási lehetőséget biztosítunk. Könyvtárunk szakkönyvekkel áll az érdeklődők rendelkezésére.

ÜNNEPI PROGRAM

dec. 10. 14.00: Fenyődíszek készítése (Ügyes Kezek)

dec. 20. 14.00: "Kiskarácsony, nagykarácsony..." (Fenyőünnep)

VIDEO-MATINÉ

dec. 5. 15.00: Bors néni (zenés tévéjáték)

dec. 12. 15.00: A dinoszaurusz (amerikai természetfilm)

dec. 19. 15.00: "Szép karácsony" (karácsonyi összeállítás)

GYERMEKKÖNYVHÉT

"Olvassatok minden nap!" - ez a gyermekkönyvhét jelszava. Programjaink

dec. 3. 14.00: találkozó Balogh Béni íróval

dec. 5. 11.00: B. Horváth István

irodalmi műsora

dec. 7. 14.00: Pom-Pom bábegyüttes előadása

TUDOD-E?

Milyen volt Nógrád megye címere?

"- Gazdag hagyományokkal rendelkezünk. A megyei címerek között egyik legkorábbi keletkezésű a nógrádi. Az 1550. LX II. tc. rendelte el a megyei címerek használatát, és - lám - Nógrád megye már 1551-ben megalkotta címerét. A címerképben páncélos emberalak látható. 1656-ban már az ország címerét ábrázoló pajzsra támaszkodik a bal kezével a páncélos alak. Törést okozott a megyei címerhasználatban 1786., amikor II. József a megyecímereket fölfüggeszti, helyettük az országcímet kell használni, föltüntetve az illető megye nevét. II. József halála után visszaállt a megyék önálló címerhasználatára és ekkor fogalmazták újra Nógrád megye címerét is," tárcsapajzsra helyezve. Ez a címer 1949-ig volt érvényben. Jelenleg a megyének sem címere, sem zászlaja nincsen."

Jelképeink történetisége. Beszélgetés dr. Szvircsek Ferencsel. Nógrád. 64. 1989. márc. 15. 5. 1.

A HÓNAP KÖNYVE

JAJCZAY JÁNOS: Karácsony a művészetben. Bp. 1973, Corvina Kiadó.

Ez a rendkívül érdekes, sok új ismeretet tartalmazó, gondosan válogatott, művészi képanyagú könyv méltán aratott sikert.

A karácsony, Krisztus születésének napja, ez a téli napfordulóhoz közeledő ünnep, az európai művészet kedvelt témája volt évszázadokon keresztül. Botticelli, Piero della Francesca, Raffaello, Correggio, Tiziano, Dürer, Brueghel, Greco, Velázquez és Rembrandt ilyen tárgyú művei a világ nagy múzeumainak féltett kincsei.

Természetesen nemcsak kiváló művészek foglalkoztak a nagy esemény emlékének felidézésével; eldugott kis falvak oltáira nem is juthatott az ő műveikből - viszont kárpótol bennünket

az őszinte, keresetlen, népies báj, amely az itt megőrződött alkotásokból sugárzik.

Külön érdekes a szimbólumok nagy száma. Az utalások és a célzások a régi idők ember számára teljesen érthetőek voltak,

manapság azonban, amikor a vallás már nem játszik főszerepet az emberek gondolkodásában, nagyon kevesen értik meg ezt a képes beszédet. Pedig eredetileg szinte minden kis részlet mondani akart valamit. Jajczay Jánosnak, az egyházművészet szakértőjének elemzései kulcsot adnak a kezünkbe, hogy minél jobban megérthessük ezt a feledésbe merült nyelvet. Megtudtuk, hogy az istálló épülete miért romos, kiderül, hogy a rajta ülő szarka az újszülött rövid életét jelenti, vagy hogy a három király az akkor ismert három világ-részt is képviseli.

Egyszerűen, érthetően beszél a szerző ezekről, a ma emberéhez nagyrészt már távol került, vagy meg sem ismert szimbólumokról! Így például: "Az emberek óriási többsége nem tudott írni-olvasni, nem jutott magasabb műveltséghez. Ezeket nyilván jobban megragadta egy érzékletes

szimbólum, mint egy briliáns okfejtés vagy pontos meghatározás. Gondoljuk csak el, mennyire hiábavaló egy férfialak alá odaírni, hogy "Szent Péter", ha a hívők zöme analfabéta, és nem tudja elolvasni a feliratot. De ha a férfi egy-két kulcsot tart a kezében, akkor a templomban hallott prédikációk alapján mindjárt mindenki rájön, hogy az ábrázolt csak Péter lehet, hiszen őneki mondta Jézus: "Neked adom a mennyek országának kulcsait."

Jajczay János a könyv elején átfogóan beszél a vallásos szimbólumokról, majd pedig mind a 45 tábla mellett a festő és a kép legfontosabb értékeit ismerteti. Így segít bennünket abban, hogy a képek szemlélése közben szintézisbe hozhassuk a vallásos ideológiát, a művészetet és a hétköznapi életet ünneppé varázsoló, örök emberi értékeket hordozó hagyományainkat.

BALASSI PÓDIUM

Kaló-Aldobolyi: EGYEDÜL
(Zenés játék Dómján Edit emlékére)
PÉCSI ILDIKÓ előadástestje
dec. 7. 20.00

ZENÉS KÖNYVTÁRI HÉTFŐ

"Karácsonyváros dallamok" Közreműködik: a Liszt Ferenc Kamara-kórus
Vezényel és összekötőszöveget mond:
Guthy Éva dec. 10. 16.00

VIDEOMOZI

A National Geographic Társaság videofilm-sorozata (előadóterem)
dec. 6. 17.00: Esőerdők
dec. 13. 17.00: Miss Goodall és a vad csimpánzok
dec. 20. 17.00: Jeruzsálem a falakon belül
dec. 27. 17.00: A tűz születése

NÓGRÁDI IDŐSZAKI KIADVÁNYOK

BALASSAGYARMATI HONISMERETI HÍRADÓ
BÁTONYTERENYEI KRÓNIKA
CSERHÁT HÍRNÖKE
ÉLŐ BÚCSÚ
HÍRMONDÓ
INFORMÁCIÓ
IPOLYVIDÉKI ERDŐK
MÁG-SZEM
MAGYARNÁNDORI Á.G. HÍRADÓ
MÚZEUMI MOZAIK
NÓGRÁDI LEVELEK
NÓGRÁDI VADÁSZ

ÖTVÖZET
PALÓCFÖLD
PÁSZTÓI HÍRMONDÓ
PDLGÁR
SÍKÜVEG
A SZÉCSÉNYI TERMELŐSZÖVETKEZET HÍRADÓJA
SZÉCSÉNYI ÚJSÁG
TARJÁNI ACÉL
TARJÁNI TÜKÖR
ÚJ NÓGRÁD ÚJ
SZÉCSÉNYI SZÓ

KISCSOPORTOK FOGLALKOZÁSA

ZENEBARÁT KÖR
dec. 3. 17.30
- FRANK ZAPPA: Zoot Allures
Van Der Graaf Generátor: The Plague
Lighthouse Keepers
Uriah Heep: Salisbury
- A jövő évi foglalkozások témáinak kialakítása

SCI-FI KLUB
dec. 18. 17.00

BALASSI BÁLINT ASZTALTÁRSASÁG
dec. 7. 16.00